

KRING ett inbördeskrig

Bland de många böckerna kring det amerikanska inbördeskriget för hundra år sedan hör litteraturkritikern Edmund Wilsons *Patriotic Gore* (Oxford University Press, 8.50 dollar) till de väsentliga. Wilson har här samlat essäer om politiker, militärer och författare, vilkas skrifter belyser kriget och dess förhistoria och vad man kan kalla inbördeskrigstraditionen i amerikansk debatt. Till stor del ligger bokens intresse helt enkelt däri att Wilson ger friska och självständiga analyser och värderingar. Harriet Beecher Stowe, som ofta behandlats med överlägsenhet, framställs av Wilson som en stor författarinna; "Onkel Toms stuga" skrevs av en särpräglad och komplicerad kvinna, grundligt insatt i de problem hon behandlade, driven av genomtänkta och glansfullt utformade idéer. General Grant presenteras som en betydande karaktär och skribent; hans memoarer får ett erkännande som de enligt min mening väl förtjänar. Dessa exempel får inte förleda till slutsatsen att Wilson framträder som propagandist för USA eller det segrande Norden. Han är sällsynt fri från amerikansk nationalism, och hans uppsatser om Söderns krigslitteratur utmärks av stor insikt och förståelse.

En synpunkt som Wilson ofta anlägger är att det religiösa, främst det kalvinistisk-puritanska schemat behärskade Nordens ledare. Det var Guds dom man verkställde genom Söderns besegrande, man kände sig vara buren av en kallelse och medlem av ett heligt samfund, de gamla uppluckrade predestinationsföreställningarna blev ånyo verksamma eller skymtade åtminstone i tal och dikter. Hos Lincoln, som i mera teknisk mening var helt irreligiös, fick "förnuftet" eller "historien" träda i Guds ställe, och Wilson drar fram några exempel på att Lincoln såg "historien" som Gudssurrogat ungefär på samma sätt som de kommunistiska ledarna gör det efter sitt hegeliansk-marxistiska mönster. Tanken på helgelse och kallelse spåras också hos unga män som växte upp under kriget och sedan blev intellektuella dignitärer, hos krigsdeltagaren Oliver Wendell Holmes och hos Henry James, vars "dåliga rygg" — som läkarna inte tog riktigt på allvar — hindrade honom att följa vännen Holmes exempel. Hos både Holmes och James — liksom hos Henry Adams, under kriget biträde åt sin far som var minister i London — fanns hela livet kvar en känsla av vördnad för de idéer som drev Norden till kriget och en häremot svarande desillusion

Litteraturkritikern Edmund Wilson (bilden) har skrivit en stor bok om amerikanska inbördeskriget som här anmäls av Herbert Tingsten.

inför det av segern formade kapitalistiska Amerika.

Bland de sydstatsideologer Wilson tar upp är den mest egenartade och extreme Georg Fitzhugh. Med en skärpa och en cynism som knappast har motstycke i 1800-talets idédebatt förklarade Fitzhugh att slaveri innebure en konsekvens av den hierarkiska princip utan vilken stater inte kunde upprättas och bevaras. "Det enda bindemedel som håller ihop samhället och avvärjer anarkin". Därför borde slaveri införas även i Norden — de vita var sannolikt ännu bättre som slavar än neg-

erna; det "måste överallt avskaffas eller överallt återinföras".

Inför sådana läror var det begripligt att Nordens moralism flammade upp i en krigssång som Julia Ward Howes "The Battle Hymn of the Republic":

*Mine eyes have seen the glory of
the coming of the Lord.
He is trampling out the vintage
where the grapes of Wrath
are stored;*

*He has loosed the fateful lightning
of his terrible swift sword:
His truth is marching on.*

Lincolnbeundrare bör varskos om advokaten John P Franks bok *Lincoln as a Lawyer* (University of Illinois Press, 6 dollar). Till stor del innebär denna skrift, i förhållande till en del tidigare skildringar, en avromantisering av Lincolns advokatverksamhet. Men den ger också en god bild av hur Lincoln utvecklades till en skicklig om också aldrig särskilt kunnig jurist och om hur han som politiker, administratör och vältalare påverkades av sina 25 år som advokat inför Illinois domstolar.

HERBERT TINGSTEN